

Naslov članka/Article:

Obravnava domačega branja na primeru Vorančevih *Solzic*

Discussion of Required Reading on the Example of *Solzice*
by Voranc

Avtor/Author:

Anja Padar

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolska knjižnica št. 3-4/2017, letnik 26

ISSN 0353-8958

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2017

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solska-knjiznica/>

Obravnava domačega branja na primeru Vorančevih Solzic

Discussion of Required Reading on the Example
of *Solzice* by Voranc

Anja Padar

UDK 027.8:82(02.053.2)

Izveček

Pričujoči prispevek ponuja vpogled v eno izmed možnosti, kako se pri pouku književnosti v okviru domačega branja celostno lotiti obravnave Vorančeve zbirke spominskih črtic z naslovom *Solzice*, ki so kanonsko besedilo, predvideno za obravnavo v 7. razredu osnovne šole, zaradi časovne oddaljenosti od časa nastanka pa tudi besedilo, ki današnjim sedmošolcem socialno in slogovno ni blizu. V prispevku sta predstavljena tudi sodelovanje s šolskim knjižničarjem ter pouk v šolski knjižnici.

Ključne besede

domače branje, Prežihov
Voranc - Lovro Kuhar,
Solzice, kanonsko
besedilo, šolska knjižnica

Abstract

This paper gives insight into a potential way of comprehensively discussing Voranc's collection of commemorative sketches entitled *Solzice* [Lilies of the Valley] during literature lessons within the scope of required reading; this collection is a canon which is to be discussed in the 7th grade of primary school; in light of its age, it is a text that today's seventh graders cannot relate to, socially and stylistically speaking. The paper also presents cooperation with the school librarian and lessons in the school library.

Keywords

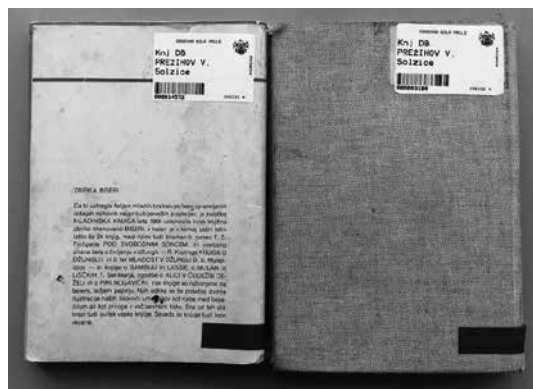
required reading, Prežihov
Voranc – Lovro Kuhar,
Solzice, canon, school library

UVOD

Domače branje je ena od dejavnosti pri pouku književnosti, ki temelji na komunikacijskem modelu in za izhodišče jemlje književno besedilo, pomeni pa učenčevu samostojno branje doma. Recepcijsko zmožnost pri književnem pouku učenci razvijajo z branjem, poslušanjem, gledanjem umetnostnih besedil ter govorjenjem, pisanjem in poustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (Učni, 2011), domače branje pa predstavlja dopolnilo k obravnavanju književnih besedil pri pouku. Na primeru obravnave Vorančevih Solzic bom prikazala, kako učencem na naši šoli predstavljamo to klasično delo ter kako je pri urah v šolski knjižnici, pri urah slovenščine in s ciljno usmerjenim domačim delom, sodelovanjem na proslavi, pripravi članka za šolski časopis itd. poskrbljeno za razvijanje vseh štirih sporazumevalnih zmožnosti in poglobljeno obravnavanje besedila. Tako lahko (Krakar Vogel, 2007) pri pouku književnosti doživijo dinamičen, kompleksen dialog, v katerem sodelujejo s svojimi pričakovanji, predstavami, izkušnjami, znanjem. Hkrati pa literatura s svojo specifično naravo vpliva njihova na čustva, čute, domišljijo, razum, vrednote ter na njih pusti vzgojni pečat, saj ima pouk književnosti tudi (prav tam) izrazito vzgojno komponento, ki se je mora učitelj zavedati in s premišljenim demokratičnim ravnanjem spodbujati njene sestavine.

PRIPRAVA NA DOMAČE BRANJE IN POUK V ŠOLSKI KNJIŽNICI

Za zelene rezultate pri učenčevem samostojnem branju besedila je treba tega na to ustrezno pripraviti in ga spodbuditi k pozitivni bralni izkušnji. Moramo ga sistematično pripraviti, seznaniti z žanrom, pripovedno perspektivo itd. (Grosman, 1989). Tako naša prva ura priprave na domače branje poteka v šolski knjižnici. Knjižničar z učenci ponovi postavitev in oznake gradiva ter razloži, zakaj so v naši šolski knjižnici posebne oznake za gradiva domačega branja (oznake na knjižničnikih nalepkah in na policah), ter opozori na različne izdaje, ki jih imamo v knjižnici.

Slika 1: Knjige za domače branje so opremljene s posebno zeleno nalepko, tako da so na policah opazne (foto: Anja Padar).

Postavitev DB označuje domače branje (v knjižnici so posebne police, ki jih je pripravil knjižničar, da učenci hitreje najdejo ustrezno knjigo za domače branje).

Pri delu v knjižnici so učenci razdeljeni v skupine, v katerih poiščejo knjigo in jo pregledajo, pri čemer jih usmerjam v to, da opazujejo, kako dolge so zgodbe v knjigi, v kateri osebi so napisane. Učenci povedo, kaj so opazili, sama pa povzamem, da so v knjigi zbrana krajša besedila, ki jih imenujemo črtice. Nato poiščejo razlago za izraz črtica v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, v Leksikonu Literatura, na spletni strani Wikipedije in v zbirki nalog iz književnosti Dober dan, književnost (ob tem utrjujejo tudi spretnost iskanja po kazalnih oz. geslih v referenčni literaturi). Vsaka skupina prebere razlago iz svojega vira, nato strnemo in zapišemo, kaj so značilnosti črtic. Učenci ugotovijo, da so črtice napisane v prvi osebi in govorijo o dogodkih, ki so se zgodili pripovedniku, iz tega sledi sklep, da je to zbirka spominskih črtic. Zopet jih povprašam, kaj si pod tem pojmom predstavljajo, nato sledi povzetek povedanega. Za sklep jim povem, kaj je bil povod za nastanek teh črtic in kdaj so nastale.

V nadaljevanju je priložnost, ki jo predstavim učencem:

Kristina Brenkova je povedala, kako so nastale Solzice: »Tiho sva šla, ko nama je zastal korak pred vrtno ograjo gosposke vile.« »Šmarnice dišijo,« je rekla. »Sólzice,« je rekel Voranc; tako pravijo šmarnicam

na Koroškem. Potem ji je Voranc povedal zgodbo svojega otroštva, kot bi jo trgal iz daljnega spomina. Bil je pastirček in je šel zgodnjega majskega jutra v temno globel, kjer so rastle najlepše šmarnice. Vedel je, kako bo osrečil mater. »Voranc,« sem rekla, »napiši za otroke to milo, resnično zgodbo.« Nezaupljivo jo je pogledal, a še tisto noč napisal Solzice, za katere je leta 1959 prejel tudi Prešernovo nagrado.

Nato jim interpretativno preberem eno od črtic. Izberem jo glede na generacijo učencev, po navadi sta to črtici Bolečina ali Potoščeni kramoh. Pogovor po branju navežem v prvem primeru na Vorančev in njihov odnos do šole, kaj jim šola pomeni, kaj je pomenila Vorancu, kakšne občutke jim vzbuja šola ter kako se razlikujejo glede na šolsko obdobje (prihod v prvi razred, prehod na predmetno stopnjo ...), v drugem primeru pa na odnose med vrstniki, na zbadljivke, zasmehovanje, pomoč sošolcu, ki ga zmerjajo, ukrepanje v takih primerih. Usmerim jih v razmišljanje o razlikah med njegovim in njihovim doživljanjem obravnavane problematike. Za domačo nalogo poiščemo stične in razlikovalne točke med njihovim in Vorančevim otroštvom v obravnavani črtici.

Naslednjo uro učenci predstavijo svoje ugotovitve, na podlagi katerih sledi povzetek, da so našli nekatere podobnosti pa tudi razlike. Vzrok za razlike poiščemo v času nastanka besedila, v avtorjevem življenju. Ob PPT-predstavitvi jim prikažem nekaj osnovnih podatkov o avtorjevem življenju (pravo ime in psevdonim, izvor le-tega, kdaj se je rodil, v kakšni družini, kakšen je bil v družini odnos do branja, znanja, o Koroški, kot eni izmed obrobni slovenskih pokrajin ...), vse podatke navežem na primere iz posameznih črtic, s čimer vzpodbudim zanimanje za branje besedil. Zapišejo si bistvene podatke iz predstavitve in jo dopolnijo s podatki iz drugih virov, ki sva jih s knjižničarjem v naprej pripravila (npr. <http://www.prezih.net/>, Album slovenskih književnikov, Wikipedia ...). Sledi slogovna in jezikovna analiza obravnavane črtice, pri čemer so učenci razdeljeni v dvojice. Iz poprejšnjih obravnavanj književnih besedil učenci vedo, kaj morajo

poiskati v besedilu, zato se lahko posvetim tistim, ki imajo težave pri razumevanju. Učenci po dvojicah poročajo o ugotovitvah, nastaja sproti zapis na tablo, da si lahko zapišejo tudi tiste jezikovne in slogovne značilnosti, ki jih samostojno niso razpoznali. Nekaj učencev spodbudim k povzemanju ugotovitev, ki jih zapišemo v zvezek.

NAPOVED SAMOSTOJNEGA BRANJA IN PREDSTAVITEV POSAMEZNIKOVIH ZADOLŽITEV OB TEM

Učencem povem, da bodo vse preostale črtice do dogovorjenega datuma prebrali samostojno, in jim podam navodilo za predstavitev ene izmed črtic. Ker je v zbirki 11 črtic, eno izmed teh pa smo obravnavali že pri pouku, dobijo navodila za delo v dvojicah. V nadaljevanju je predstavljeno je eno izmed navodil. V 4. nalogi so s poševnico označene možnosti poustvarjanja.

PREŽIHOV VORANC: SOLZICE

Navodila za izvedbo predstavitve prebrane črtice

1. Preberi črtico *Višja matematika*.
2. Črtico strnjeno obnovi in izlušči njeno sporočilo.
3. Pripravi se na analizo. V besedilu poišči/določi: književni prostor, književni čas, glavne in stranske osebe (glavne osebe opiši in označi), temo, motive (pesemske slike), snov, stalne besedne zveze, primere ali komparacije, stalna števila, okrasne pridevke, pomanjševalnice ...
Opazuj jezik in izpiši neznane besede ali starinske besede; predstavi njihov pomen.
4. Opiši svoje doživetje/razmišljanje.
Voranc je zapisal: »Daleč pred njim, pred Korejem, je vstajala podoba mladega fanta s karbidno svetilko, z ožarjenimi nogami in s temnim gornjim telesom, ki se počasi sklanja proti vhodu v rudnik. Ta podoba je bila slika njegove prihodnosti.« Napiši razmišljanje o težkem življenju knapov./Knapom posveti pesem./Poišči, kateri slovenski

glasbenik je knapom posvetil pesem, in jo predstavi.

5. Izdelaj plakat in se pripravi na predstavitev pred razredom.

Predstavim vsa navodila. Učenci, ki so dobili posamezno zadolžitev, imajo možnost za dodatna vprašanja o izvedbi. Povem, kako morajo biti pripravljene govorni nastopi in na kaj vse morajo biti pri tem pozorni (ustrezna glasnost, razločnost, naglaševanje, živost govora, demonstracijsko gradivo ...). To uro izpeljemo v šolski knjižnici, saj si učenci izposodijo knjige za domače branje, šolski knjižničar pa jim predstavi dodatno literaturo, ki jim je ob tem na voljo. Obenem ponovi, kako je treba navajati vire, katere elemente posameznega dela je treba izpisati (učencem razdeli tudi izročke s primeri). Ker morajo predstavitev narediti vsi učenci v razredu, jim je dodatno gradivo na voljo v šolski knjižnici v času njene odprtosti.

Učenci samostojno berejo in se pripravljajo na predstavitev pred razredom, s šolskim knjižničarjem pa v tem vmesnem času spremljajo obiskanost knjižnice z namenom izposoje dodatnega gradiva ter po potrebi kakšnega izmed učencev dodatno usmeriva in spodbudiva. Pri urah slovenščine namenim nekaj minut vprašanjem o napredovanju in morebitnim nejasnostim.

PREDSTAVITEV DELA V DVOJICAH

Učenci predstavijo svoje izdelke, sledijo moja vprašanja in vprašanja sošolcev, predstavijo demonstracijsko gradivo, ki zaokroži po razredu, nato povedo, kaj menijo o svojem nastopu, kaj o njem menijo sošolci, nato še sama podam oceno njihovih nastopov, podam morebitna dodatna pojasnila, razlago. Četrta naloga iz navodil za izvedbo govornih nastopov je raznolika in ponuja številne možnosti izvedbe, o tej spregovorimo malo več besed. Po opravljenih nastopih naredimo povzetek. Izdelane plakate izobesijo v šolski knjižnici.

POUSTVARJANJE

Učencem podam navodila (v nadaljevanju) za pisanje spisa na prebrano besedilo. Ponudim

jim šest različnih možnosti. Ena izmed njih je predstavljena spodaj. Za uspešno opravljeno domačo nalogo morajo združiti znanje o prebranem domačem branju, poznavanje sestavin neuradnega pisma, ki jih pri uri tudi ponovimo, in si pomagati z drugimi viri. Nekatere izmed njih pripravi šolski knjižničar in jim jih ponudi v pomoč. Povem jim, da bodo morali svoj izdelek interpretativno prebrati pred razredom.

Navodilo za pisanje poustvarjalne naloge:

V gmajni zeleni pastirček je mlad knjige prebiral rad

Pismo babici

Natančno preberi spodnja navodila in jih upoštevaj pri pisanju.

Za domače branje si prebral s Prešernovo nagrado nagrajeno Vorančevo knjigo Solzice. V njej pisatelj v 11 spominskih črticah predstavi svoje odraščanje na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Od njegovega otroštva je minilo že dobrih 120 let. V tem času se je marsikaj spremenilo. Babici napiši pismo o tem, kako so živeli otroci v Vorančevem času in kako živijo danes.

Piši po naslednjih iztočnicah (v obliki zaokroženega besedila):

- predstavi, kako so morali otroci delati in kaj delaš ti,
- kakšen odnos je imel Voranc do šole, v kateri črtici se kaže, kakšen je tvoj odnos do šole,
- predstavi čas na prelomu v 20. stoletje; kdo je znal pisati, brati, v kateri črtici si to opazil, kako je z znanjem pisanja in branja danes,
- babico povprašaj tudi o njenih izkušnjah s šolo in jih smiselno vključi v besedilo.

Besedilo razčleni na odstavke, bodi pozoren na zgradbo neuradnega pisma. Zajemi vse iztočnice in pokaži poznavanje prebrane knjige ter temu dodaj svoje izkušnje. Bodi pozoren na vsebino (razumevanje, osebni odziv), obliko, rokopisno urejenost besedila, besedišče, jezikovno in slogovno pravilnost. Veliko ustvarjalnih navdihov!

Učenci pri uri slovenščine preberejo svoje spise, preostali spremljajo, ali so upoštevali

vs a navodila in kaj bi še lahko dodali oziroma kako bi še lahko obogatili besedilo. Tudi sama povem, kaj so naredili dobro in kje morajo svoj izdelek še nadgraditi. Skupaj z razredom izberemo najboljše poustvarjalne naloge in jih izobesimo v vitrino pred šolsko knjižnico, tistega, ki je po večinskem mnenju najboljši, pa pošljemo mentorici šolskega časopisa v objavo.

Ker imajo v razredu radi dramatizacije besedil, se pripravimo še na dramatizacijo posameznih črtic. Najprej jim povprašam, katere so značilnosti dramskih besedil, kako v besedilu označimo tisto, česar nihče ne pove, je pa pomembno za način uprizoritve, ter katere vrste dramskih besedil poznamo. Povedo, kar so se že naučili, definicijo pa povzamemo in zapišemo po priročniku za književnost v osnovnih šolah *Dober dan, književnost*. Na voljo jim dam več možnosti; besedilo lahko po predlogi spremenijo v dramsko besedilo, ki bo istovetno pisateljevi predlogi, lahko ga postavijo v drugo okolje in čas in so pozorni na to, kaj bi se ob tem spremenilo, tisti, ki imajo težave z izpostavljenim nastopanjem, pa lahko pripravijo palične lutke v škatli ali pripravijo posnetek in ga nato predvajajo pri pouku. Učenci se glede na interese in število književnih oseb v posamezni črtici razvrstijo v skupine in začnejo s preoblikovanjem besedila v dramsko. Dogovorijo se, kako bodo poskrbeli za kostume in sceno, morebitno glasbeno spremljavo itd. Posamezne skupine predstavijo svoj načrt dela. Po potrebi jim dam dodatne usmeritve.

Učenci se pri pouku slovenščine, doma in v šolski knjižnici pripravljajo na dramski nastop. Vse pripravljene točke so odigrali pri pouku, ena izmed izvedb pa je bila vključena v šolsko proslavo ob slovenskem kulturnem prazniku, kjer na sliki v ozadju vidimo odraslega Voranca, ki sedi za mizo, premišljuje, piše spomine iz svojega otroštva, pred njim pa se odvija prizor, kako je kot majhen deček sedel na paši in pozdravil mimoidočega v nemščini in ne v slovenščini. Razlog za to je bilo učiteljevo vztrajno prigovarjanje, da morajo uporabljati nemščino (slika 2). Del besedila so posneli in na proslavi predvajali. Za vlogo učencev so pri nastopu zaprosili prvošolčke.

Slika 2: Prizora iz predstave. (Foto: Anja Padar)

SKLEP

S prispevkom sem želela pokazati, kako lahko v okviru obravnavanja domačega branja metodično načrtujemo predbralne, medbralne in pobralne dejavnosti in jih vključimo v reden pouk slovenščine ter pouk v šolski knjižnici. Učenci so bili z novim literarnim besedilom seznanjeni po modelu metodičnega sistema šolske interpretacije, kje je bilo v uvodni uri najprej vzbujeno zanimanje za knjigo na podlagi njihovega predznanja, pričakovanih doživetij in zgodbe, povezane z nastankom zbirke. Sledila je napoved besedila in njegova umestitev ter interpretativno branje ene izmed črtic. Po branju so izrazili svoje misli, doživetja ter jih primerjali z Vorančevim doživljanjem, sledila sta še samostojno branje ter predstavitev prebranega, kjer so morali izkazati književno znanje in poznavanje/prepoznavanje posameznih jezikovnih ter slogovnih sredstev. Z vrednotenjem so se srečali v okviru 4. naloge v navodilu za domače branje in imeli več možnosti za poustvarjanje tako v obliki neuradnega pisma z različnimi iztočnicami kot tudi pri pripravi dramskega besedila ter uprizoritvi ene izmed črtic. Projekti so bili deloma izvedeni individualno, deloma v dvojicah in deloma skupinsko. Cilj vseh dejavnosti, ki so jih izvajali, je bil, da se jim približa kanonsko besedilo, da najdejo notranjo motivacijo za branje klasičnih slovenskih književnikov in ob lepotah njihovega jezikovnega in slogovnega ustroja razvijajo bralno kulturo. Pomembno je tudi, da doživijo pouk v knjižnici, kjer ponovijo vedenje o postavitvi gradiva ter spoznajo različne izdaje, kar je pomembno pri iskanju in navajanju posameznega dela. ●

Viri

Črtica. Pridobljeno 12. 1. 2017 s spletne strani: [https://sl.wikipedia.org/wiki/Crtica_\(književnost\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Crtica_(književnost)).

Grosman, M. (1989). *Bralec in književnost*. Ljubljana: DZS.

Kepic Mohar, A. (2007). Šolski album slovenskih književnikov. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Krakar Vogel, B. (2004). *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.

Knjižnično informacijsko znanje. Kurikul: osnovna šola (2009). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 25. 5. 2017 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_l-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.

Leksikon: literatura (2009). Ljubljana: Cankarjeva založba.

Prežihov Voranc. Pridobljeno 13. 1. 2017 s spletne strani: <http://www.prezih.net/index4.php>.

Saksida, I., Honzak, M. (2008). *Dober dan, književnost. Zbirka nalog za učence od šestega do devetega razreda osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. (1994). Ljubljana: DZS.

Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 3. 1. 2017 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf.

ANJA PADAR, prof. slovenščine, univ. dipl. soc. kult., učiteljica slovenščine na Osnovni šoli Prule v Ljubljani
Naslov: OŠ Prule, Prule 13, 1000 Ljubljana
E-naslov: ancica.padar@gmail.com

Iz digitalne bralnice ZRSS

www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica

V digitalni bralnici lahko dve leti po izidu prelistate strokovne revije, ki so izšle pri Zavodu RS za šolstvo in so vam BREZPLAČNO dosegljive tudi v PDF obliki.

Prijetno strokovno branje vam želimo.